

Om tilblivelsen af to Thorvaldsenmedailler og deres symbolindhold

Af Anders Monrad Møller

»Det synes mig hverken passende, førend vor regjerende Konge har faaet Tid til Selv at ytre sin Anskuelse, at tale meget om EidsvoldsConstitutionen eller at foredrage Regenten ønskeligheden af adskillige Forandringer, imedens Salig Kongens Liig endnu hviler i Palladset lige overfor«.

Citatet stammer fra et brev til Christian 8. fra arkæologen P. O. Brøndsted, som i januar 1840 opholdt sig i London.¹ Man får her en lidt forarget reaktion på den politiske aktion, som studenter med cand.jur. Orla Lehmann i spidsen allerede den 3. december 1839 på selve Frederik 6.s dødsdag satte i værk med udgangspunkt i et »stormøde« på Hotel d'Angleterre. Også andre fandt, at man var for tidligt ude. Docent P. C. Kierkegaard brugte på studentermødet vendinger som »udelikat« og »upassende« både med hensyn til den afdøde og hans efterfølger. Og professor J. N. Madvig påviste, at initiativet jo ikke udgik fra studenterne som korporation betragtet, men de var påvirket af enkelte ledere, der ikke egentlig mere var studenter. Og han havde ret, for Orla Lehmann og D. G. Monrad var faktisk kandidater, mens Carl Ploug selvfølgelig alle dage kunne kalde sig student, for han gjorde sig aldrig færdig.

Resultatet er velkendt, en minoritet af studen-

terne vedtog en adresse til den nye konge, som dagen efter modtog både adresse og deputation med et vel forberedt henholdende svar. Dette blev oven i købet med kongens billigelse og efter at være gennemset af hans håndgangne mand, J. G. Adler, offentliggjort i *Fædrelandet*. Fronten var med det samme markeret, omend det skete i en atmosfære, som foreløbig var præget af fordragelighed.²

Studenternes adresse var ikke den eneste. I sine første regeringsdage modtog Christian 8. fra nær og fjern, fra institutioner, korporationer og lokaliteter i både kongerige og hertugdømmer en strøm af lykønskninger, overvejende blot med hyldest, men af og til også, som i tilfældet de københavnske studenter, iblandet mere eller mindre tydelige tilkendegivelser af ønsket om en ændring af forfatningen. Men midt i denne malstrøm var der mange andre gøremål, som den meget travle konge nødvendigvis også måtte afsætte tid til.

Den 7. december 1839, fire dage efter tronbestigelsen, underskrev Christian 8. et rescript til finansminister A. W. Moltke, hvorved denne blev pålagt at foranstalte en udarbejdelse af stempler til to medailler. Den ene, som var i anledning af Frederik 6.s død, skulle Christen Christensen tage sig af, mens Frits Krohn fik overdraget arbejdet med tron-

Fig. 1. Medaillen i anledning af Frederik 6.s død voldte ingen problemer. Christen Christensens forslag til reversen med den sørgende figur i den rette klassiske stil gik under bifaldsytringer glat igennem Akademiets godkendelsesprocedure. (Den kgl. Mønt- & Medaillesamling).

bestigelsesmedaillen. Når dette gik gennem finansministeren, hang det naturligvis sammen med, at finanserne skulle udrede de nødvendige udgifter i denne anledning. Ved samme lejlighed »bestilte« kongen også de første speciedalere fremstillet med hans eget brystbillede på aversen.³

Ugedagen derefter, den 14. december, var medailleur Krohn i audiens hos Christian 8., og majestæten havde selv en idé til tronbestigelsesmedaillen. Givet var det på forhånd, at hans portræt skulle på aversen, men som motiv til reversen foreslog han, »at Danmark skulle knæle og bede: Gud vel-signe Kongen«. Understregningen er kongens.⁴

Krohn har haft travlt, for allerede den 16. december var han om formiddagen atter i audiens og fik her af kongen besked om at indlevere sit færdige forslag til Kunstakademiet, hvor der senere samme dag skulle være møde. Og det gjorde han så.⁵ Ved denne lejlighed var kollegaen, Christen Christensen også til stede og fremviste en modelleret udgave af reversen til sin medaille. Denne »skønne Composition« indbragte ham de øvrige medlemmers ubetingede bifald.

Så heldig var Krohn ikke. Som ikke-medlem var han ude af stand til at give sit besyv med. Secretæren, J. M. Thiele, bemærkede, at når akademiet med dets direktør efter kongens allerhøjeste befaling havde taget udkastet i øjesyn, ville man forelægge Majestæten deres allerunderdanigste betænkning.⁶ Der var helt åbenbart noget galt med det udkast, som Krohn havde leveret, og denne kunne under sin næste audiens den 21. december underrette kongen om, at Akademiet havde betænkeligheder ved hans idé til tronbestigelsesmedaillen. Der forlød dog ikke noget om, hvad disse betænkeligheder gik ud på.⁷

På næste akademimøde den 28. december fremlagde billedhuggeren, professor Hermann Ernst Freund to alternative udkast til reversen. Det ene forestillede Danmark, stående i bøn for kongen med den velkendte overskrift. Det andet var en siddende kvinde – stadigvæk Danmark – med »Haabets Statue« på sin udstrakte højre hånd.⁸ Begge vandt forsamlingens bifald, og man fandt af mange grunde, at det sidstnævnte forslag var at foretrække.

Hvorfor denne forkastelse af Krohns knælende kvinde? Jo, dels henvistes der til ikke-refererede indvendinger fra det foregående møde, dels havde

akademiet fået professoren i kunsthistorie og mytologi til at udarbejde en skriftlig udtalelse, som man ville vedlægge de to nye forslag, når de blev forelagt for kongen. Professoren var N. L. Høyen, og hans overvejelser er værd at gengive.⁹

Høyen slog først fast, at knælende kvinder ofte kunne findes på romerske mønter, hvor de symboliserede et land eller en provins, og de var anbragt foran kejseren, der da optrådte i rollen som *restitutor*, genopretter. Situationen skulle, såvidt de historiske oplysninger nu rakte, da være den, at der knæledes som tak for hjælp f.eks. efter et jordskælv, eller det drejede sig om en tak for »skånsel«, en tilgivelse for at have gjort oprør. Derfor, konkluderede Høyen, havde kunstneren næppe været heldig med at fremstille Danmark knælende.

Såvidt symbolikken set i en antik sammenhæng – om Høyen vidste, hvem den oprindelige ophavsmand til ideen var, står hen i det uvisse. Men mon dog ikke?

Herefter skulle der så argumenteres imod den knælende kvinde i en kristen sammenhæng. Dette forekommer umiddelbart at være et hasarderet foretagende, når man tænker på en protestantisk billedtradition, hvor eksempelvis talrige epitafier viser ægtepar med afkom knælende i bøn. Eller på litteraturen, hvor fromme personer i hobevis er sunket i knæ udråbende f.eks. psalme 86: *Miserere mihi Domine, quoniam ad te clamavi* – latin var i brug i den danske højmesse noget længere end man almindeligvis forestiller sig.¹⁰ I en senere oversættelse: Bøj dit øre, Herre, og svar mig, thi jeg er arm og fattig!

Vel, dette er bøn, ikke altid forbøn, men alligevel. Man skulle ikke tro det muligt at afvise en knælen som en from attitude, umiddelbart identificerbar som værende kristelig, men Høyens tankegang var som følger:

Den knælende stilling var ikke i overensstemmelse med »de kristelige typer«, skrev han. I katakomberne i Rom finder man hyppigt afbildet personer i bøn, f.eks. Daniel i løvekulen eller Susanna i badet mellem de to gamle mænd – sidstnævnte pigebarn i en situation, der som bekendt gav anledning til skrækkelige, men ganske ubegrundede beskyldninger, hvorfor hun da også blev bønhørt – eller det kunne være bare »en Matrone, der anraaber Herren«. Men den bedende stilling var stående med mere eller mindre løftede arme, af og til endda næsten sænkede.

Fig. 2. Billedhuggeren H. E. Freunds udkast til tronbestigelsesmedaillen.

Danmark siddende med scepter og en statuette af Haabet anbragt på den udstrakte højre hånd. Dette var akademiforsamlingens bud på motivet til reversen. Omskriften var der ikke taget stilling til, idet Freund kun havde angivet grupper af tilfældige bogstaver. (RA, Kunstakademiets arkiv).

Ikke nok med det, men den oprejste stilling på disse billeder var i den allerbedste overensstemmelse med de »mest ansete« kirkefædre. Således skulle *Origenes* have omtalt den stående stilling som langt den mest passende, idet den allerbedst udtrykte den bedendes hele stemning.¹¹ Også *Tertullian* havde sagt noget i anledning af de løftede hænder og øjne. Det drejede sig hos ham om den ydmyghed og den beskedenhed, der under bønningen burde herske i hele den kristnes væsen.¹² – Det sidste synes ikke umiddelbart relevant i denne sammenhæng,

men må vel forstås sådan, at hvis man drister sig til at løfte arme og øjne under bønningen, så må det absolut ikke foregå på en anmassende måde.

I al almindelighed var Høyen betænkelig ved at lade en sådan kvinde knælende i forbøn for kongen repræsentere hele nationen. Det var jo et meget stærkt udtryk for den tilstand, som denne nation aktuelt var i. Var Danmarks situation som Daniels i løvekulen? Nej, det passede da ikke på det danske folk i en tid, »da Fred herskede ude og inde, da det med Kiærlighed mindes sin henfarne Konge og i

den nye Konges Personlighed har et velgrundet Haab om en glædelig Fremtid«. – Høyen vidste jo, hvad hans responsum skulle bruges til.

I det følgende er der nogle rettelser, som tyder på, at det nu ikke var *så* let at formulere sig helt til vejs ende, og ret beset er det nok også her, Høyen skøjter ud på den tyndeste is. Det fastslås, at så »skjønt og betydningsfuldt et Motiv« bønner end var for en kunstner, så måtte man dog ikke se bort fra, hvad der især bidrager til at give den bedende så høj en interesse – for beskueren af kunstværket, altså. Jo, det skulle være en gengivelse af »en Situation, der tillader ham frit at udfolde hele sit Indre, da han troer sig selv ubemærket af Alle uden af den Gud, til hvem han saa tillidsfuldt henvender sig. Beskueren erholder herved en Leilighed til uforstyrret at kaste et Blik ind i Menneskehjertet, saaledes som han ellers sielden faaer den. Men dette Eiendommelige, hemmelighedsfulde, vil ei kunne bevarer i en Mynttypus som den foreslaaede under de givne Omstændigheder. Det skønneste, mest Tiltrækkende i Fremstillingen af en inderlig Bøn vil gaae tabt, og dermed også den dybere Betydning.« – Man er altså kun inderlig i bønner på en skøn måde, hvis man ikke uden videre giver udtryk for det ved så tydelig – tør man sige så vulgær? – en gestus som at knæle.

Således Høyens argumentation for at undgå den for alle og enhver umiddelbart mest forståelige »stilling« for et Danmark i forbøn for sin konge. Men han havde et alternativ. Jo, for den eneste udvej, han kunne finde for at »bevare Grundtanken i Hr. Krohns Forslag« ville være at fremstille »en *Pietas Augusta* uden de Attributter, hvormed Danmark betydes.«

Og således var man igen tilbage til antikken med en augustæisk *Pietas*, begrebet for kærlighed mellem forældre og børn eller i udvidet forstand for kærlighed til fædrelandet personificeret som en gudinde. Under Tiberius kunne *Pietas* på mønter ses fremstillet som en ærværdig dame med hovedklæde og diadem – det var med tanke på kejserens mor, Livia.

Alt tyder på, at alle disse ejendommelige krumspring hang sammen med, at der har været én bestemt ting, man har villet undgå, uden at nogen turde sige det lige ud ad landevejen. Ganske uanset kongens forslag til tekst, som vel ikke skulle være til at misforstå, så har man på Kunstakademiet

helt klart været ængstelige for, at folk alligevel ville opfatte den knælende positur som en form for underkastelse. Og det måtte åbenbart for enhver pris forhindres. Derfor de rynkede bryn og det forblommede referat fra det første møde, og derfor den store omhu med en vidtløftig og hårtrukken argumentation i Høyens responsum.

Man kan så spekulere på, hvorfor det dog var Akademiets medlemmer *så* meget om at gøre? Var det en frygt for, at kongen skulle komme til at provokere? Det er nemlig svært at høre egentlige politiske overtoner i denne argumentation, hvad man da heller ikke skulle vente hos så relativt apolitiske fyrstetjenere som Thiele og Høyen. Men den kraftige reaktion er umiskendelig.

Den 3. januar kan man igen referere en audiens.¹³ Med kongens egne ord skete der følgende: »Paa Academiets Vegne bragte Freund og Thiele mig Academiets Yttring om Reversen til Medaillen ved min Thronbestigelse. Jeg har angivet Ideen til Krohn, er Danmark bedende til Gud med Omskrift: Gud velsigne Kongen! Acad. vil ej have en knælende, men en staaende Figur, den første skulde tilkiendegive en Fornedrelse Fare, *que sais je*. Fordømte Purister, der søge Billeder for christelige Følelser hos Romerne.«

Kongen var stærkt irriteret og gav udtryk for det i nogle for ham usædvanlig skarpe vendinger. Hvad Thiele og Freund egentlig sagde, er ikke til at vide. Kongen opfattede godt nok det med underkastelsen, men forstod – eller valgte at forstå? – det udelukkende som en fastholdelse af antikke normer i en kristen sammenhæng.

Antikken kom alligevel fortsat til at spille en rolle, når man ser på, hvilke specialister kongen for sin egen del valgte at konsultere. Med kunsthistorikeren C. F. v. Rumohr, som på dette tidspunkt opholdt sig i Berlin, stod Christian 8. i løbende korrespondance. Det royale humør bedredes næppe, da han nogle dage senere modtog det næste brev i rækken fra Rumohr.¹⁴ Emnet må tidligere have været berørt de to imellem, for Rumohr henviste til, at han allerede *havde* udviklet sine grunde til, at det ville være tydeligere og kunstnerisk bedre med en stående »Dania«, som bedende oprakte den højre arm. Ville Bissen, der var dygtig til også at arbejde i det lille format, ikke kunne frembringe et smukt resultat? Og så fandt også han det vanskeligt ved en knælende stilling umiddelbart at

tilkendegive, at det var en henvendelse til Gud. Man kan af Rumohrs indledende bemærkninger slutte, at kongen på forhånd må have været klar over, at hans idé kunne blive mødt med indvendinger.

Christian 8. afventede endnu en reaktion, for den 4. december havde han skyndt sig at skrive til P.O.Brøndsted i London, som straks svarede, tydeligt glad overrasket over, at kongen havde haft tid til at skrive så hurtigt siden deres sidste brevveksling. Majestæten måtte jo have travlt med det alt det, som man også i London havde hørt et og andet om. Efter Brøndsteds indledende bemærkninger om det upassende i det politiske røre citeret ovenfor, og om at »Radicalisme er en Udslet paa de fleste Statslegemer i vore Dage ...«, kom han så endelig til sagen.¹⁵

Om reversen til den planlagte »Skuepenge« måtte han tilstå, at han ikke kunne være af den mening, »til hvilken min naadigste Herre selv synes at helde«, altså at en knælende Personifikation af Danmark ville være passende. Det var korrekt, at denne gestus i antikken helt tydeligt henviste til en ydmyget, nedtrykt tilstand, det havde akademi-medlemmerne ret i. Men Brøndsted ville nu ikke opholde sig ved manglen på et antikt forbillede – et antikt *antécédent*, det var for ham ikke afgørende. Hans egentlige modargument mod kongens idé var, at han simpelthen fandt det meget vanskeligt at få anbragt en knælende person med tilbørlige attributter på et cirkulært areal på en »skjøn og harmonisk Maade«. Det ville være mere monumentalt med en stående kvindelig figur *en face*, og med opadvendt åsyn og med udbredte, men ikke for højt løftede Arme. Således snoede Brøndsted sig elegant igennem sit svar, der sluttede med et henkastet: »Det forekommer mig, at der er Noget i den hellige Cecilias Figur af Raphael, som kan benyttes«. Et fikst forsøg på at føre den kunstforstandige konge på andre tanker. Og det lykkedes sådan set.

For den 23. januar 1840 noterede Christian 8. udtrykkeligt, at han gerne føjede sig efter Rumohrs og P.O.Brøndsteds mening, at figuren rettest måtte være stående. Han havde den dag Thiele i audiens, og denne blev sendt til Thorvaldsen med en skriftlig anmodning om at modellere reversen.¹⁶

Just Mathias Thiele, der ved denne lejlighed blev benyttet som stik-i-rend-dreng, kendte af gode

grunde ganske meget til forhistorien. I sin Thorvaldsenbiografi kom han nu ikke meget ind på sin egen og Freunds audiens den 3. januar, da kongen blev så irriteret. Det hedder blot, at Krohns forslag ikke stemte med den antikke kunsts symbolik, og at Kunstakademiet forelagde Kongen et par andre kompositioner, som man anbefalede. Og Thiele får det til, at Kongen overdrog sagen til Thorvaldsens afgørelse. Sådan blev det reelt, men i Christian 8.s brev til billedhuggeren, som Thiele gengiver in extenso, står der nu kun omtalt en stående figur i tilslutning til Rumohrs og Brøndsteds synspunkter og følgende Akademiets betænkning, som blev vedlagt og altså overleveret til Thorvaldsen. Man kan kun få det til, at kongen havde bøjet sig, og Dania følgerig skulle stå op.¹⁷

Thorvaldsen har åbenbart derefter forelagt kongen en skitse, som denne approberede, for den 1. februar gik en sådan tegning videre til A.W. Moltke med besked om, at Krohn efter denne skulle fremstille stemplet til reversen.¹⁸

Thorvaldsen havde modelleret et cirkulært relief, 49 centimeter i diameter, Krohn fulgte ham slavisk i en formindsket udgave og skar stempel til en medaille 44 millimeter i diameter, og resultatet blev: En knælende kvinde med flagrende hovedklæde, markant oprakte arme og i baggrunden et skjold med tre løver – Danmark beder »Gud vel-signe Kongen«.

Om det var kongens hemmelige håb, at Thorvaldsen skulle reagere således, er ikke godt at vide. Ifølge referatet fra det første møde på Akademiet skulle dettes direktør, altså Thorvaldsen, som det er fremgået, også have været inddraget i sagens behandling. Men der er ingen som helst garanti for, at han er blevet det *før* den direkte henvendelse fra Kongen. Når Akademiets betænkning var vedlagt, har han ikke kunnet undgå at bemærke, hvad det oprindelige forslag gik ud på. Thorvaldsen kan i øvrigt tillige have hørt om kongens holdning fra Krohn. Og så valgte han at følge majestæten. Berømmtheden indtog vel en position, som betød, at han kunne gøre lige præcis, hvad han ville. En Bertel Thorvaldsen var enevældig i kunstens verden.

Men på en pudsig måde fik academimedlemmerne på sin vis ret. Folk *har* faktisk misforstået motivet og ganske rigtigt troet, at kvinden knælende hylkede kongen. Hvorfor ellers selv blandt

Fig. 3. Thorvaldsens gipsrelief blev fulgt temmelig nøje. Sammenligner man med medaillen, ses blot en tilføjelse af datoen 3. december 1839 og ordene Thorvaldsen inv. (Thorvaldsens Museum).

fagfolk den ganske fejlagtige betegnelse »Chr. 8.s hyldning«?¹⁹

Kongen mødte ved sin tronbestigelse med det samme opposition. Studenterne dukkede som nævnt op med forfatningskrav ganske få timer efter Frederik 6.s død, hvilket næppe er kommet ham uventet. At han tillige med det samme skulle komme i så stærk modstrid med det Kunstakademi, som han i årevis havde været præses for, havde Christian 8. derimod næppe regnet med. Derfor vel hans stærke reaktion. Men det hele begivenhedsforløb fik konsekvenser. For der findes intet spor af, at Akademiet på nogen måde fik noget som helst at gøre med de to følgende medailler fra 1840

– Christian 8. var trods alt enevældig. Og såvel sølvbryllupsmedaillen som kroningsmedaillen fik revers efter forlæg af Thorvaldsen. Og siden fulgte i 1841 billedhuggerens udkast til både bryllupsmedaillen – Kronprinsen og prinsesse Mariane – og til medaillen for *Ingenio et Arti*.

Da kroningsmedaillen skulle planlægges, valgte kongen en ændret fremgangsmåde. Der blev den 2. marts igen sendt et rescript til finansminister A.W. Moltke, men kongen dækkede sig nu ind på forhånd og lancerede ikke selv ideer, men bad *ministeren* komme med et forslag. Det kan Moltke meget vel have været forberedt på, for han sad påviseligt med ved kongens spillebord så sent som otte dage

Fig. 4. Tronbestigelsesmedaillen bærer datoen 3. dember 1839, og det er vel forklaringen på, at den ofte ses dateret til netop 1839. Men det siger sig selv, at man ikke kan fremstille en medaille på en lille måned. Så det rette år for medaillens fremkomst er naturligvis 1840. (Den kgl. Mønt- & Medaillesamling).

Fig. 5. Thorvaldsen stod også for reversen til sølvbryllupsmedaillen, hvor motivet er Amor, som sammenbinder to fakler, som Hymen rækker frem. (Den kgl. Mønt- & Medaillesamling).

tidligere, rent bortset fra at han som medlem af statsrådet normalt var sammen med majestæten både onsdag og fredag.²⁰

A. W. Moltke havde en forestilling klar den 20. marts, men der havde i mellemtiden været uformelle kontakter mellem de implicerede, kongen havde blandt andet aflagt besøg hos Thorvaldsen den 16. marts.²¹

Situationen var nu den, at Moltke foreslog ikke én, men to medailler, både en sølvbryllupsmedaille og en kroningsmedaille, og han havde »confereret med Conferentsraad Thorvaldsen«, der havde leveret ideer til de to reverser. Begge skulle have kongeparrets dobbeltportræt på aversen, og det var ikke Thorvaldsens sag. På reversen var hans forslag »Hymen og Amor« på den første medaille, og på den anden en »med en Krands omgiven og paa Regalierne hvilende Krone«.²² Majestæten havde haft lejlighed til at se skitserne, og Thorvaldsen havde siden på en tegning givet regaliernes placering en »mere horizontal Retning«. Krohn skulle tage sig

af den første medaille, Christensen fik overdraget den anden, men da disse to medailleurer på dette tidspunkt havde ikke færre end fire medailler i arbejde, var der brug for lidt assistance. Eftersom kroningsmedaillens revers var relativt enkel, kunne arbejdet med stemplet overdrages til den unge Harald Conradsen. Dette synes at være sket, idet han senere fik honorar for netop et sådant arbejde.²³

Sølvbryllupsmedaillens revers viser Hymen, der rækker to fakler frem, som Amor binder sammen med en blomsterkrans. Ifølge Thiele faldt det ikke Thorvaldsen let med denne opgave, han arbejdede meget med den billedlige fremstilling af et sølvbryllup. Men Krohn har haft det nemmere, for han kunne igen slavisk efterligne den store mester.²⁴ Og endnu lettere var det for Thorvaldsen med den tredje i rækken, for her havde han blot arrangeret nogle kronregalier på passende vis.

Kroningsmedaillen – medaillen i anledning af, som Kongen formulerede det, »min Kroningshøi-

Fig. 6. Thorvaldsens gipsrelief til reversen til kroningsmedaillen. Udkastet blev modereret, først og fremmest ved at vinklen mellem scepter og sværd blev gjort spidsere, krone, scepter og sværd blev udformet som de »rigtige«, mens de to omkransende kviste blev langt mere »fligede«. Men gipsrelieffet var udgangspunktet og Thorvaldsen var selv med til at foretage ændringerne. (Thorvaldsens Museum).

Fig. 7. Kroningsmedaillen med kronregalierne blev faktisk fremstillet i to størrelser. Her den store, som uddeltes til honoratiorene. Men der var også en mindre udgave, som kunne tildeles mere ydmyge deltagere i festlighederne. (Den kgl. Mønt- & og Medaillesamling).

tidelighed og Salvings Act« – har som nævnt på reversen en krans, hvori er anbragt en krone og herunder korslagt scepter og rigssværd.²⁵ Her har der ikke været behov for dybsindige overvejelser om antik eller kristelig symbolik, her var der tale om enkle magtsymboler forbundet med enevælden. Kronen er naturligvis symbolet på kongemagten, Sværdet er sindbilledet på den værnende, straffende og dømmende øvrighed, mens Scepteret som herskersymbol er kendt både fra faraonernes Ægypten og fra Det gamle Testamente. Og så var der præcedens. Kronregalierne kunne ses allerede på medaillen fra Frederik IV.s kroning i år 1700, omend i en anden udformning. Siden var motivet blevet gentaget på medaillen for Slaget på Rheden, i dette tilfælde kombineret med tre linier horisontal tekst.

Når man sammenligner Thorvaldsens oprindelige relief med det endelige resultat, ses det, at han ganske rigtigt havde ændret betydeligt i detaljerne. Den noget anonyme krone omformedes til at være en afbildning af den aktuelle, »rigtige« krone, den, som første gang blev benyttet ved Christian 5.s salving i 1671. Og scepter og rigssværd er i den endelige udgave helt klart gengivelser af, hvad der den dag i dag opbevares i hvælvingerne under Rosenborg. Den noget udefinerlige krans på gipsrelieffet er blevet til en olivenkrans sammensat af to kviste med tydelige små oliven mellem bladene. Olivengrene står for fredelige hensigter, og det synes at være et passende signal at udsende, når det gjaldt Christian 8., som i modsætning til sin forgænger var så udpræget civil.

Fra udkastet til det endelige resultat drejer det sig således om krone, sværd og scepter spændt ind i en cirkel, hvad der har resulteret i den karakteristiske »spidse vinkel« mellem de korslagte regalier, som billedhuggeren endda gjorde endnu spidsere i anden omgang. Præcis denne måde at anbringe de forskellige elementer på skulle vise sig at blive en »typus«, som altså stammer fra Thorvaldsens hånd.

Dette er ligetil og anskueligt og ikke engang nævnt hos Thiele, fordi motivet ikke voldte besvær eller på anden måde opmærksomhed. Og sådan har det været siden. Det var let gennemskuelige symboler, ikke den kunsthistorisk mere spændende sammensætning af f.eks. en Amor og en Hymen. Så derfor har netop denne medailles revers ubegri-

beligt nok været noget overset blandt kunsthistorikere og numismatikere – vel at mærke på skrift.²⁶

For ikke desto mindre er det nok det Thorvaldsen-motiv, som flest mennesker har set eller på den ene eller anden vis har haft i hænde. Thorvaldsen-relieffer som »Natten« og »Dagen« har vel hængt i bisquitkopi i de tusinde hjem. Men når det gælder kroningsmedaillens »bagside«, så har dens motiv været anskuet af hundredtusinder, af millioner. For Thorvaldsens typus kunne bruges til andet end medailler.

Dette skete allerede året efter. Der skulle udmøntes skillemønt, og det blev der i Christian 8.s tid kun gjort i årene 1841 og 1842. Det første år kom 4 rigsbankskilling i sølv med majestætens portræt på aversen, og med genbrug af kronen og de korslagte sværd og scepter på reversen – den spidse vinkel er ikke til at tage fejl af. Året efter kom den hele serie, 1/5, 1/2, 1 og 2 rigsbankskilling i kobber og 3 og 4 rigsbankskilling i sølv – alle med det velkendte motiv på reversen.

Man kan i forbifarten notere sig, at der i en helstat med to møntsystemer – et for kongeriget og et andet for hertugdømmerne – var brug for at »oversætte«. Fire rigsbankskilling-mønten var således påført følgende kryptiske oplysning, nemlig »1 1/4

Fig. 8. Motivet fra kroningsmedaillens revers blev genbrugt på en række sølvmonter fra Christian 8.s tid. Her den lille fire rigsbankskilling. (Den kgl. Mønt- & Medaillesamling).

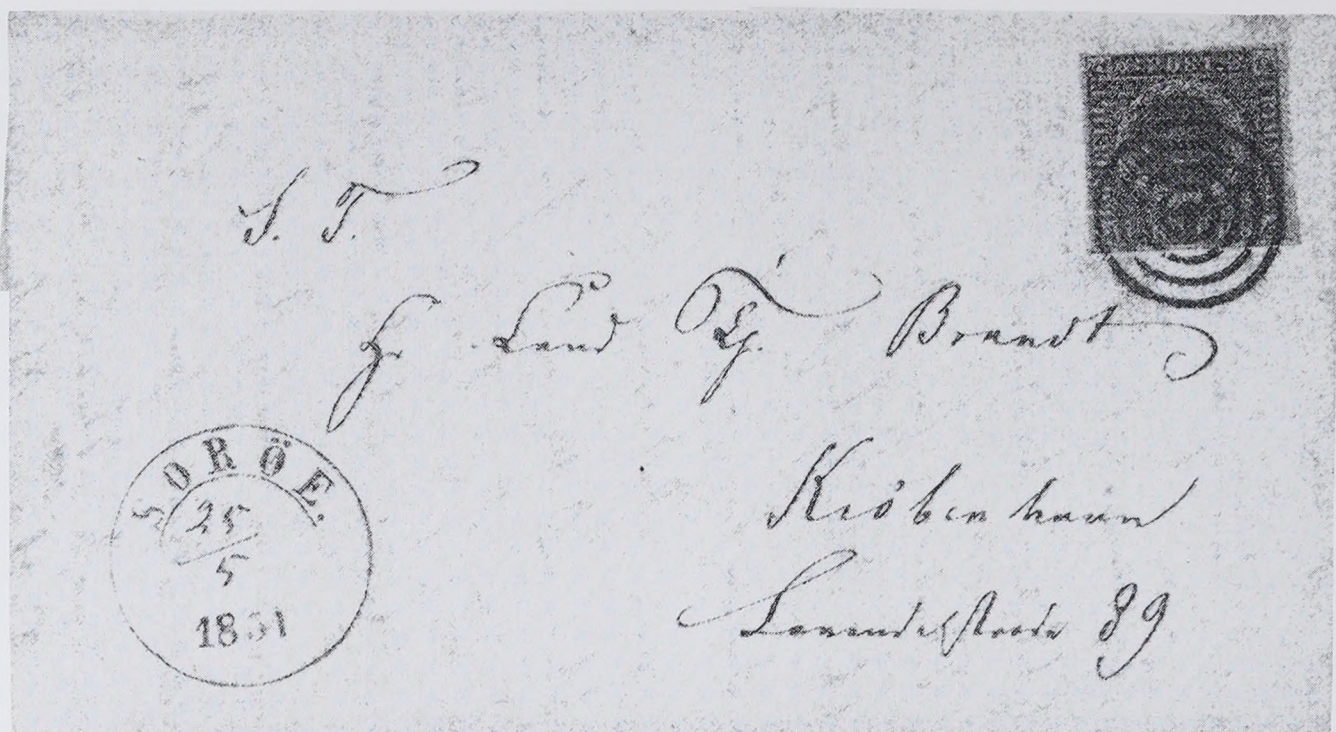

Fig. 9. a og b. FIRE R.B.S. med genbrug af Thorvaldsens kronregalier indsat i en krans. Den 2. april 1851 var premiere-dato for det første danske frimærke, men det kom ikke alle steder i brug lige med det samme. Ved denne tid gik en strøm af breve fra sognepræst J. H. Fenger i Lynge til cand.theol. C.J. Brandt i København. Endnu den 15. maj foregik det på gammeldags vis, men i brevet dateret den 24. maj var der for første gang et frimærke på, behørigt stemplet i Sorø den 25. (Privateje).

Sch. C« til stor forvirring for senere tiders mønt-samlere. Men det betyder altså én en kvart skilling courant. Tilsvarende stod der 30 schilling courant på en rigsbankdaler mønt, og 10 schilling courant på en 32-skillings. Dette var nyttige oplysninger for folk i Jylland, hvor der i første halvdel af 1800-tallet ikke alene cirkulerede dansk rigsmønt, men tillige gamle danske courantmønter tillige med mønter af hamborgsk og lybsk oprindelse – courantmønter var stort set enerådende i Slesvig og Holsten. Det siger sig selv, at denne service med oversættelse fra rigsbankskillings til skilling courant faldt bort efter treårskrigen 1848-50.

Det kan endvidere tilføjes, at de større værdier

udmøntet under Christian 8. blev udstyret med et rigsvåben på reversen, men de cirkulerede naturligvis ikke med samme hastighed som de små skillemønter.²⁷ De sidste bar altså motivet fra kroningsmønten og kom i daglig brug hos høj og lav. – Men ikke nok med det.

Når frimærkehistorikerne har skullet skildre baggrunden for fremkomsten af det første danske frimærke, har de med rette hæftet sig ved dokumentationen vedrørende de tidligste udkast.²⁸ I et brev af 7. november 1849 sendte bestyreren af fodpostkontoret i København, M. T. C. Bartholdy et par forslag til generalpostdirektør Sophus Danne-skiold-Samsøe. Der var igangværende forhandlin-

ger om en portoreform, og alle involverede vidste, at det nok ville ende med små firkantede papirstykker påtrykt noget passende, som man siden 1840 havde haft det i Storbritannien med »the penny stamp«, prydet med Dronning Victorias kontrafej. Hun blev så ved annulleringen sværtet om snuden med et stempel, deraf betegnelsen »stamps«.

Danneskiold-Samsøe har med garanti modtaget disse udkast den samme dag, de blev afsendt, for datidens københavnske lokalpost tilsigtede at udbringe senere på dagen, hvad tidligere på samme dato var blevet indleveret, et system, som i vore dage kræver indtil flere korps af forskelligt farvede cykelbude ganske udenfor Postens regi.

Generalpostdirektøren har samtidig kunnet læse det medfølgende brev, hvori Bartholdy forklarede, at han havde fået hofgravør M. W. Ferslew til at forfærdige de to udkast, som var vedlagt. Det ene forestillede Frederik VII, det andet det danske rigsvåben, begge havde bl.a. påskrevet ordet »frankostempel«. Fodpostbestyreren foretrak det sidste, for et kongeportræt kunne blive kostbart i tilfælde af tronskifte, da man i så fald måtte begynde forfra igen. Frederik VII.s levevis adskilte sig da også betydeligt og på ængstende vis fra den engelske dronning – på dette tidspunkt.

Brevet fra 1849 står sørgeligt alene. Der er ikke mere. Sophus Danneskiold-Samsøe var en diskret mand, som åbenbart ikke på noget tidspunkt gjorde omverdenen delagtig i sine overvejelser om frimærkets udseende. De to nævnte udkast er bevaret, men det videre forløb er rent gætteri, omend ret plausibelt. Man har forestillet sig et møde mellem de tre nævnte personer, hvor resultatet helt tydeligt blev en total forkastelse af de foreliggende udkast. Nærliggende er det at tillægge Danneskiold-Samsøe ansvaret for at have ryddet bordet, og det er da også særdeles muligt, at det var ham, der på bagsiden af det ene udkast med blyant tegnede en såre primitiv skitse med en krans, hvori var indsat en krone, mens teksten fortalte, at dette var et »frimærke«, og at det gjaldt et »Enkelt Brev« med en vægtgrænse på »1 Lod« = 15,6 gram. Under kronen stod angivet »4 ß«, at forstå som fire rigsbankskillinger.

Til dette kan tilføjes, at ordet »Frimærke« ellers først ses på tryk i referatet efter postlovens forelæggelse den 18. oktober 1850, samt at den mulige generalpostdirektionelle skitse med krone og krans selvfølgelig kan bringe tanken hen på det

første frimærke, selv om ligheden nu ikke ligefrem kan kaldes overdådig. – Såvidt den traditionelle fremstilling.

Men hvis man nu forestillede sig, at Danneskiold-Samsøe eller en anden mødedeltager – hvis der overhovedet var et møde – greb i bukselommen eller kiggede på sin portemonnais indhold, så var det dog nærliggende at se på, hvordan de sidst udmøntede fireskillinger så ud. Og de havde kronen og de korslagte regaler på reversen.

Og ydermere kunne man da forestille sig, at Sophus Danneskiold-Samsøe huskede sin deltagelse i kroningsfestlighederne i Frederiksborg Slotskirke den 28. juni 1840, ved hvilken lejlighed han som inviteret, højtstående embedsmand naturligvis modtog en kroningsmedaille.²⁹ Han kendte derfor også reversen på denne medaille, som foruden krone, scepter og sværd jo havde en krans. Mon ikke generalpostdirektørens visuelle hukommelse var afgørende og i denne situation indgav ham den idé, som helt tydeligt resulterede i, at det første danske frimærke fik det udseende, det nu fik.

For Thorvaldsens typus med scepteret og sværdet i spids vinkel er ikke til at tage fejl af. Syv år efter, at den store billedhugger sank død om i Det kongelige Teater, blev han indirekte ophavsmand til det velkendte FIRE R.B.S. – hofgravør Ferslew lukkede kransen, som blev noget kraftigere, og han tilføjede nogle udenværker i den kvadratiske ramme. Men det centrale parti var og blev cirkulært af let gennemskuelige grunde, og betragteren kunne umiddelbart associere til mønten af præcis samme værdi. Man får også hermed forklaringen på, at frimærket blev kvadratisk og ikke rektangulært som det britiske forbillede. I en senere udgave fra 1864 fjernedes kransen, og kronen og regalerne indsattes i en oval, og denne rektangulære udgave var da i brug frem til 1870.

Således står det fast, at det motiv, som første gang var at finde på reversen af den medaille, som udsendtes i anledning af den sidste enevældige konges salving, er at genfinde på det første danske frimærke, udsendt to år efter junigrundloven. Og det er da tankevækkende.

Nu skal man ikke overfortolke, men historien bag Christian 8.s tronbestigelsesmedaille viser, at symbolik var en alvorlig sag. Var det samme tilfældet i 1851? Var det en stilfærdig provokation?

Hvis det sidste var tilfældet, så er det i alt fald til

dato tilsyneladende gået upåagtet hen. Endnu er ikke fundet noget vidnesbyrd om, at nogen dengang havde noget at bemærke.

Man kunne forestille sig, at denne genbrug af enevældens symboler skulle tjene til at berolige et udland med stormagter, der visselig så hen til den danske junigrundlov som værende yderst upassende radikal og demokratisk – i en europæisk sammenhæng. Men det holder ikke stik. For FIRE R.B.S. var i begyndelsen kun til indvortes brug. Først fra 1854 kunne man fra Danmark bruge danske frimærker, når breve skulle sendes til udlandet.³⁰ Så i international sammenhæng kan man ikke have forventet den store opmærksomhed omkring denne genbrug af Thorvaldsens typus fra 1840.

Det samme gælder det ligeledes noget forbløffende, at samme motiv tillige blev brugt bag på de én-rigsbankskillinger, der i årene 1852-53 havde Frederik 7.s profil på aversen.³¹ Thorvaldsens »kroningstypus« fik tilsyneladende heller ingen bemærkninger med på vejen i den anledning.

Alt i alt må man nøjes med at konstatere, at enevældens magtsymboler uden diskussion og ganske uænset fik lov til at fortsætte hen over det ellers så markante år, 1848. Og en af bestanddelene gør det jo for så vidt stadig, eftersom enevældens krone den dag i dag i mere eller mindre heldig udformning er benyttet af statens institutioner.

Men selvfølgelig hænger det sammen på den måde, at under den sene enevælde kunne en knælende kvinde være kontroversiel, men med en konstitutionel konge var selv symbolikken i kronregalierne så at sige sat ud af kraft.

Summary

When King Frederik 6. died on 3 December 1839 to be succeeded by King Christian 8., attention was primarily directed towards the political implications. Would the new king renounce absolutism and introduce a free constitution? He would not, and he signalled his intention of maintaining continuity, not least by ordering the medals traditional on the accession of a new king to be designed. The medal in memory of the late king caused no problems. Problems there were, on the other hand, when it came to the new king's ideas

for the medal commemorating his own accession. He imagined Denmark personified in the form of a woman kneeling in prayer for the king. This did not meet with the approval of members of the Academy when the proposal was laid before them. Nor did other advisers think it suitable, as it was considered to be humiliating that Denmark should be portrayed kneeling in this way, in addition to which there were no ancient examples of this motif.

The king made some irritated comments in his diary, but he gave in and sent a request to Thorvaldsen, asking him to produce a model including a standing figure in keeping with the specialists' guidelines. However, Thorvaldsen closely observed to the king's original idea without paying any heed at all to the objections raised. And not a single word of criticism was made, which says something of his quite exceptional status in his day.

Thorvaldsen modelled sketches for several medals. Most interesting is the reverse to the coronation medal, representing a crown and a crossed sword and sceptre. Part way through the process, the sculptor changed the sketch, creating a sharper angle between the sword and the sceptre while at the same time representing the crown regalia as exact reproductions of those used on the solemn occasion.

The motif from the coronation medal was used again on several coins from the time of Christian 8. But there was more than that. The death of the king in 1848 was followed that same year by the transition to a constitutional monarchy. But the motif was not forgotten. We know very little about the background to the first Danish postage stamp in 1851, and there has been much speculation on the subject. Apparently no one has previously noticed that the stamp with a four *Rigsbankskilling* denomination quite simply had the same motif as coins of the same face value. So the motif from the coronation of the last absolute king remained in use on Danish stamps until as late as 1870. Perhaps this was a small, unnoticed provocation on the part of conservative-minded officials, but at all events it was an indication of continuity in the use of symbols spanning a fundamental change in constitution.

Noter

1. RA, Kongehusarkivet, Christian VIII, pk. nr. 128. Dateringen er Leicester Square, 14. januar 1840.
2. Anders Monrad Møller: Signalement af et ikke helt tilfældigt år: 1839, *Ugeskrift for Læger* 4. maj 1839, 151 årgang, s. 9-15.
3. RA, Kabinetssekretariatet, Rescriptprotokol, 7. december 1839, nr. 1061.
4. *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser*, IV, 1-3 del, 1839-48, udgivet af Det Kongelige Danske Selskab for Fædrelandets Historie ved Anders Monrad Møller, Kbh. 1995, her 1839, side 21. I det følgende blot *Kongens dagbøger*.
5. *Kongens dagbøger*, 1839, side 23. Krohns følgeskrivelse i RA, Kunstakademiets Arkiv, herefter KA 1.2.19, læg V, om bilaget i samme, se nedenfor. Herefter KA, 1.1.25, Akademiets Dagbog, fol. 621.
6. Der er ikke i rescriptprotokollen fundet nogen antydning af en ordre til Akademiet i denne anledning, så det må være den mundtlige besked til Krohn, der ligger bag Thieles formulering.
7. *Kongens dagbøger*, 1839, side 28.
8. Sidstnævnte fejlagtigt placeret i Krohns følgeskrivelse, men kan af gode grunde ikke være dennes knælende udkast.
9. KA 1.2.19, udateret concept med en del rettelser anbragt bagest i læg V for 1839. Nedenfor citeret efter renskriften, som gik gennem kongens hænder, se note 16.
10. Således introitus til den XVI søndag efter trinitatis, Niels Jespersøns Graduale, 1573. Facsimile, Kbh. 1935. Fjerde udgave udkom i 1637.
11. Origenes fra Alexandria, død 254.
12. Tertullian fra Kartago, død mellem 220 og 240.
13. *Kongens dagbøger*, 1840, side 40.
14. RA, Kongehusarkivet, Christian VIII, pk.nr. 153, Rumohrs brev er dateret den 4. januar og må være kommet kongen i hænde et par dage senere.
15. Som note 1.
16. *Kongens dagbøger*, 1840, side 54. Brevet af 23. januar 1840 til Thorvaldsen ligger i dennes arkiv, 1840.2. Høyens betænkning, som dog fremtræder anonymt ligger sammesteds – 1840.3 – under betegnelsen: Hr. Medailleur Krohns Forslag til Reversen af Tronbestigelses Medaillen.
17. J. M. Thiele, *Thorvaldsen i Kiøbenhavn*, 1839-1844, Kbh. 1856, s. 110-12.
18. RA, Kabinetssekretariatet, Rescriptprotokol, 1. februar 1840, nr. 150.
19. Jfr. Kirsten Bendixen, *Thorvaldsen og Medaljekunsten*, Thorvaldsens Museum, Kbh. 1980, side 39. Dateringen må efter det foreliggende ændres til 1840.
20. RA, Kabinetssekretariatet, Rescriptprotokol, 2. marts 1840, nr. 306, og *Kongens dagbøger*, 1840, side 68.
21. *Kongens dagbøger*, 1840, side 73, og i det følgende, Finansdeputationen, Forestillinger med Rescripter og Resolutioner for 1840, nr. 78. Her med kongens resolution, som endegyldigt iværksatte fremstillingen af disse to medailler.
22. Relieffet på Thorvaldsens Museum, A711, i Katalog, Kbh. 1975 er blot »tilskrevet« Thorvaldsen, men autenticiteten skulle hermed være sikret.
23. Finansdeputationen, Udgiftsbog udenfor Reglementet, side 282. Der betaltes samlet for arbejdet med de fire medailler, Christensen og Krohn fik hver 1200 rbdll, Conradsen fik 400. Han er da også i den nyeste udgave af *Weilbachs Kunstnerleksikon* af Jørgen Steen Jensen tildelt en andel i kroningsmedaillen.
24. Thiele, op.cit. s. 112.
25. For god ordens skyld, ceremonien bestod af en salving, mens kongen selv satte kronen på sit hoved. Salving er det korrekte, men betegnelsen kroning blev tillige brugt, også i samtiden, og man ville være en fordømt purist, hvis man insisterede på den yderste korrekthed i sprogbrugen.
26. Reversen er ikke engang afbildet i Kirsten Bendixen, op.cit., hvilket nok skyldes, at aversen jo bare var en gentagelse af den fra sølvbrylluppet, altså et dobbeltportræt, som der ikke var nogen grund til at gentage.
27. *Sieg's Montkatalog 2001, Danmark*, 33. udg., Pilegaard's Forlag, 2000.
28. Det følgende om den traditionelle fremstilling af baggrunden for det første frimærke bygger på: *Frimærker, Folk og Filатели*, under redaktion af Jørgen Juel Ranten, Gunner Lundegaard Nielsen, Helge Jensen. udg. af Thejls, Kbh. 1969, afsnittet side 21-25, samt: *The Postage Stamps of Denmark 1851-1951* by J. Schmidt Andersen. Published by The General Directorate of the Royal Danish Post Office, Copenhagen 1951. Såvel de foregående afsnit om kroningsmedaillen som de følgende afsnit om det første frimærke svarer i indhold til Anders Monrad Møller, FIRE R.B.S. og derefter, i: *I øverste højre hjørne – danske frimærker i 150 år*, Post Danmark, København 2001, s. 23-43. Se endvidere *P&T's Historie 1850-1927*, Poul Thestrup, Vogn og tog – prik og streg, Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet, Kbh. 1992, s. 25 og 45-48.
29. Sophus Danneskiold-Samsøe genfindes på Gertners reportageportræt fra kroningen, som er at se på Rosenborg (*Dansk Biografisk Leksikon*).
30. Poul Thestrup, op. cit. s. 46.
31. Som note 27.